

УДК 347.998.85(477):34.038

**ПОНОВЛЕННЯ СТРОКУ НА ОСКАРЖЕННЯ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ В АСПЕКТІ РІШЕНЬ ЄСПЛ**

Рожнова О. В.,

заступник начальника відділу
супроводження судових спорів
по документальних перевірках
юридичного управління ГУ ДІС
у Харківській області,
радник 3 рангу

Анотація: стаття присвячена дослідженню прецедентної практики ЄСПЛ щодо умов та підстав поновлення строків на оскарження. В статті зазначається, що ЄСПЛ розглядає процесуальні строки в контексті права на доступ до суду та принципу визначеності. В той же час механізм застосування процесуальних строків повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати можливість поновлення процесуального строку, а також мусить корелюватися із суб'єктивним фактором, а саме – перебіг строку на оскарження та його наслідки повинні бути передбачуваними та прогнозованими з точки зору заявника.

Ключові слова: процесуальні строки, поновлення процесуальних строків, строк апеляційного оскарження, строк касаційного оскарження, право на доступ до суду, принцип правової визначеності.

Аннотация: статья посвящена исследованию прецедентной практики ЕСПЧ относительно условий и оснований восстановления сроков на обжалование судебных решений. В статье указывается, что ЕСПЧ рассматривает процессуальные сроки в контексте права на доступ к суду и принципа правовой определенности. В тоже время механизм применения процессуальных сроков должен быть достаточно гибким, то есть должен допускать восстановление процессуальных сроков, а также должен корреспондироваться субъективным фактором – течение срока на обжалование и его последствия должны быть предсказуемы и прогнозируемые для заявителя.

Ключевые слова: процессуальный срок, восстановление процессуальных сроков, срок апелляционного обжалования, срок кассационного обжалования, право на доступ к суду, принцип правовой определенности.

Annotation: the article is devoted to the study of the case-law of the ECHR regarding the conditions and grounds for restoring the time limits for appealing against judicial decisions. The article points out that the ECHR considers procedural lines in the context of the right to access to court and the principle of legal certainty. At the same time, the mechanism for applying the procedural deadlines should be flexible enough, that is, it should allow the restoration of procedural deadlines, and must also be subject to a subjective factor – the period for appeal and its consequences should be predictable and predictable for the applicant.

Key words: procedural term, restoration of procedural terms, term of appeal appeal, term of cassation appeal, right to access to court, principle of legal certainty.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та регулятивні частини рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмово провадження, зазначений строк обчислюється з дня складання повного судового рішення. (ч. 1 ст. 295 КАСУ). Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення. У разі якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення або розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складання повного судового рішення (ст. 329 КАСУ).

Строк на апеляційне (касаційне) оскарження – проміжок часу в межах якого визначені в КАСУ суб'єкти оскарження мають право подати апеляційну чи касаційну скаргу на відповідні об'єкти оскарження, тому закономірно, що ЄСПЛ розглядає строк на оскарження у контексті § 1 ст. 6 ЄКПЛ в аспекті права доступу до суду. Так, в рішенні ЄСПЛ *Delcourt v. Belgium* зазначено що, якщо на рівні національного законодавства передбачене функціонування апеляційних та касаційних судів, то вищезазначене право охоплює й право на оскарження та перегляд судових рішень (*Delcourt v. Belgium*, no. 2689/65, § 25) [1]. Таким чином, строк на оскарження по суті становить собою обмеження права на суд, а точніше – обмеження права на доступ до суду.

У § 1 ст. 6 ЄКПЛ гарантується, що «кожен має право на справедливий...розгляд його справи... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».

ЄСПЛ допускаючи встановлення часових меж права на суд, зазначає, що одним з аспектів якого є право доступу до суду, не є абсолютним і може підлягати дозволенним за змістом обмеженням, зокрема, щодо умов прийнятності скарг. Такі обмеження не можуть зашкоджувати самій суті права доступу до суду, мають переслідувати легітимну мету, а також має бути обґрунтована пропорційність між застосованими засобами та поставленою метою (див. рішення у справі «Мельник проти України» (*Melnyk v. Ukraine*), № 23436/03, пункти 22-23, від 28 березня 2006 року) [2]. Суд зазначає, що відповідно до усталеної практики Суду щодо України зазначені гарантії,

закріплені в статті 6, є застосовними до провадження у суді касаційної інстанції як у цивільних, так і в адміністративних справах, незважаючи на їх українську класифікацію (див. рішення у справі «Каруна проти України» (*Karuna v. Ukraine*) [3]).

Як зазначає ЄСПЛ в «Мельник проти України», норми, що регулюють строки подачі скарг, безсумнівно, спрямовані на забезпечення належного здійснення правосуддя і юридичної визначеності. Зацікавлені особи мають розраховувати на те, що ці норми будуть застосовані. рішення у справі «Мельник проти України» (*Melnyk v. Ukraine*), № 23436/03, пункти 22-23, від 28 березня 2006 року) [2].

Право на доступ до суду (що є одним із елементів права на справедливий суд не є абсолютним воно допускає певні обмеження і, зокрема, часові, тобто вставлення строків протягом яких особа має право звертатися до суду із своїми вимогами. Однак будь-які обмеження цього права мусять бути виправданими, інакше вони є несумісними із Конвенцією і становлять порушення основоположних прав людини.

Згідно із прецедентною практикою ЄСПЛ для того, щоб те або інше обмеження права на суд (в тому числі часові обмеження) вважалось виправданим, мають бути додержані такі умови: 1) обмеження не повинно перешкоджати доступу до суду у такий спосіб чи такою мірою, що б зводили нанівець саму сутність цього права; 2) таке обмеження повинно мати легітимну мету; 3) має бути забезпечено належне пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою.

Оскільки строк на апеляційне (касаційне) оскарження є процесуальним строком до нього застосовуються загальні положення, щодо поновлення. Так, відповідно до ст. 131 КАСУ суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків коли КАСУ встановлено неможливість такого поновлення. Тобто КАСУ передбачає єдину підставу для поновлення процесуальних строків, у тому числі й строків на апеляційне (касаційне) оскарження – визнання судом причин пропуску строку поважними. При цьому КАСУ не визначає ні поняття, ні критерії поважності причин пропуску строку, передаючи таке право на розсуд суду. Новелою є положення ч. 2 ст. 295 КАСУ та ч. 2 ст. 329 КАСУ в яких по суті визначено конкретні випадки коли суд може визнати, що строк пропущено з поважних причин. Так, учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду були вручені у день його (її) проголошення або складання, має право на поновлення процесуального строку на апеляційне оскарження: 1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду; 2) на ухвалу суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду (ч. 2 ст. 295 КАСУ). Учасник справи, якому повне судове рішення не було вручено у день його проголошення або складання, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення (ч. 2 ст. 329 КАСУ). На наш, на законодавчому рівні закріплені одні з найпоширеніших підстав визнання судом пропуску процесуальних строків з поважних причин. Але зазначені підстави не є вичерпними, про що окремо зазначено в ч. 3 ст. 295 (329) КАСУ.

Крім того, суд зобов'язаний апеляційну (касаційну) скаргу залишити без руху, якщо вона подана після закінчення строків, встановлених ст. 295 (329) КАСУ, і особа її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної (касаційної) інстанції з заявою про поновлення строку (ст.ст. 298, 332 КАСУ).

Незалежно від причин пропуску строку на апеляційне (касаційне) оскарження суд апеляційної (касаційної) інстанції відмовляє у відкритті апеляційного (касаційного) провадження у разі, якщо апеляційна (касаційна) скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складання повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної (касаційної) скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки (ч. 2 ст. 299 КАСУ та ч. 5 ст. 333 КАСУ).

Строки на оскарження судових рішень, обмежують право на звернення зацікавленої особи з апеляційною (касаційною) скаргою певним встановленим періодом часу, при цьому зацікавлені особи мають розраховувати на те, що ці норми будуть застосовані, а відповідно суду інститут поновлення процесуальних строків дає можливість суду виправдати відкриття провадження після перебігу строку встановленого законом.

Одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, який передбачає повагу до принципу *res judicata* - принципу остаточності рішень суду. Цей принцип наголошує, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її вирішення. Повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватись для виправлення судових помилок та недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду. Перегляд не повинен фактично підміняти собою апеляцію, а сама можливість існування двох точок зору на один предмет не є підставою для нового розгляду. Винятки із цього принципу можуть мати місце лише за наявності підстав, обумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Рябих проти Росії» (*Ryabykh v. Russia*), заява № 52854/99, п. 52, ECHR2003-X) [4].

Так, ЄСПЛ виходить з того, що правова система багатьох країн-членів передбачає можливість продовження строків, якщо для цього є обґрунтовані підстави. Сама концепція «поважних причин», згідно з якою національні суди виправдали відновлення провадження у справі заявника, не є чіткою (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Георгіадіс проти Греції» (*Georgiadis v. Greece*), від 29 травня 1997 року, п. 43, Reports of Judgments and Decisions 1997-III) [5]. За таких обставин для національних судів ще важливішим було вказати причини свого рішення про поновлення пропущеного строку і відновлення провадження у справі заявника.

Хоча саме національним судам, перш за все, належить виносити рішення про поновлення строку оскарження, їх свобода розсуду не є необмеженою. Суди повинні обґрунтовувати відповідне рішення. У кожному випадку національні суди повинні встановити, чи виправдовують причини поновлення строку оскарження втручання у

принцип *res judicata*, особливо коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів стосовно часу або підстав для поновлення строків (див. рішення у справі Пономарьов проти України (*Ponomaryov v. Ukraine*), заява № 3236/03, п. 41, від 3 квітня 2008 року) [6].

Аналіз рішень ЄСПЛ свідчить, що суд вирішуючи питання чи було порушення принципу правової визначеності та права заявника на справедливий судовий розгляд за п. 1 ст. 6 Конвенції, при поновленні процесуального строку на оскарження, вважає за необхідне дослідити чи можуть перебіг строку на оскарження та його наслідки вважатися передбачуваними та прогнозованими для заявника та чи можуть підстави для поновлення строків для оскарження виправдовувати втручання у принцип остаточності судових рішень, тобто мати на меті виправлення серйозних судових помилок.

Перебіг строку на оскарження та його наслідки повинні бути передбачуваними та прогнозованими з точки зору заявника.

Так, у справі «Мельник проти України» (були внесені зміни до закону, якими зменшені строки на оскарження) Суд, нагадує, що ретроспективність цивільного законодавства категорично не заборонено нормами Конвенції, і в даному випадку може бути застосоване. Тим не менше, коли питання стосується ефективного засобу правового захисту, цей засіб правового захисту має існувати з достатньою мірою певності (див. *Vorobyeva v. Ukraine*, [7]). У зв'язку з цим Суд дотримується думки, що застосування зворотного в часі цивільного процесуального законодавства порушуватиме принцип юридичної визначеності і буде несумісним з нормами закону, якщо він позбавляє особу доступу до засобів правового захисту, які мали б бути ефективними згідно положень п. 1 ст. 35 Конвенції [2].

В іншій справі «Мушта проти України» Суд далі зазначає, що представник заявниці дізнався про рішення апеляційного суду через відносно короткий період часу (див. пункт 13, зазначений вище). Хоча місячний строк ще не закінчився, коли він дізнався про рішення від 17 серпня 2005 року, заявниці та її представник мали чекати копії цього рішення, за якою представник звернувся без зволікань, для того, щоб підготувати касаційну скаргу.

Отримавши копію оскарженої ухвали 5 жовтня 2005 року, заявниці могла небезпідставно очікувати, що місячний термін буде перенесено на 6 листопада 2005 року, оскільки не було жодних спеціальних процесуальних норм, які б встановлювали порядок дій у такій ситуації.

Суд зазначає, що заявниці подала касаційну скаргу менш ніж через місяць, і весь період, який спливав після ухвалення рішення, про яке йдеться, був набагато коротший, ніж максимальний однорічний строк, передбачений статтею 321 Цивільного процесуального кодексу від 1963 року та статтею 325 Цивільного процесуального кодексу від 2004 року. У своїх доводах перед Верховним Судом заявниці пояснила причини пропущення строку на касаційне оскарження та просила його поновити. Загалом Суд доходить висновку, що заявниці та її представник діяли у цій справі з належною сумлінністю та що не було вини заявниці в тому, що вона не подала касаційну скаргу в межах строку, встановленого законодавством. Навіть припускаючи, що пояснення Уряду щодо підстав відмови Верховного Суду поновити строк є відповідними, Суд зазначає, що за обставин цієї справи застосування процесуальних обмежень національним судом не було очевидним та передбачуваним для заявниці і тому не відповідало принципу юридичної визначеності [8].

В той же час, у справі «Трух проти України», Суд визнав скаргу явно необґрунтованою, зазначивши, що попри те, стаття 6 § 1 Конвенції зобов'язує Державу повідомляти сторони провадження про юридичні рішення (див. серед інших, *Sutter v. Switzerland*, judgment of 22 February 1984, Series A no. 74, §§ 31-33 [10]), це не означає, що сторони не потребують ознайомлення особисто з письмовими текстами рішення коли це потрібно. Той факт, що заявник не дізнався про повний текст рішення не може приписуватись Уряду за порушення. (див. серед інших, *Zoon v. the Netherlands*, no. 29202/95, § 38, ECHR 2000- XII [11]). Такі дії мають включитися і до цієї справи у письмовій або усній вимозі заявника до Красноперекопського міського суду про надання йому копії рішення.

Суд встановив також, що заявник не показав, що він вживав резонні/обґрунтовані заходи для того, щоб ознайомитись особисто з повним текстом рішення від 20 серпня 1998 року. Він також вважає, скарги заявника на те, що рішення було не на його користь чи що це було незаконно чи свавільно, не звільняє його від вживання таких заходів [9].

Окремі уваги заслуговує справа «ТОВ «Фріда» проти України». Так, Розглянувши скаргу заявника Європейський суд вказав, що основні та формальні елементи супровідного листа підприємства-заявника відповідали вимогам до заяви на поновлення строку відповідно до ГПК України, а відсутність назви документа не була вагомою підставою для ігнорування національним судом цього листа в цілому. Крім цього, Європейський суд вказав, що на той час національне законодавство не передбачало чіткої форми заяви на поновлення строку.

Європейський суд дійшов висновку, що національний суд, вдаючись до надмірного формалізму під час відмови у розгляді касаційної скарги підприємства-заявника, суттєво обмежив право підприємства-заявника на перегляд справи у касаційному порядку та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції [12].

У справі «Гаврилов проти України» 2017 розглянувши скаргу заявника щодо позбавлення доступу до суду, європейський суд вказав, що відмова ВАСУ у розгляді касаційної скарги спочатку у зв'язку з невиконанням ухвали від 17 жовтня 2005 року, а потім через неподання заявником клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження, незважаючи на те, що ВАСУ вже надав заявникові додатковий строк для подання такої скарги, перешкодила ефективному праву заявника на розгляд в судовому порядку його адміністративного позову. У зв'язку з цим Європейський суд дійшов висновку, що в цій справі було порушено п. 1 статті 6 Конвенції [13].

Наступним прикладом є справа «Кравченко проти України» 2016 р. де Суд вважає, що за обставинами цієї справи застосування апеляційним судом процедурних обмежень не було чітким та передбачуваним для заявника, а отже не відповідає принципу правової визначеності. А у поведінці заявника не має нічого, щоб виправдати, що тягар наслідків невизначеності закону повинен бути застосований до нього. Невизначеність була щодо початку перебігу строку на подання заяви про оскарження рішення, існувала практика як з моменту проголошення рішення так і з

наступного дня після проголошення. Суд виходив з того, що якщо в нормі немає застереження, що загальні правила не застосовуються, вони повинні застосовуватися.

Підстави для поновлення строків для оскарження повинні виправдовувати втручання у принцип остаточності судових рішень, тобто мати на меті виправлення серйозних судових помилок.

Так, у справі «Пономарьов проти України» Суд зазначає, що сторони у провадженні було поновлено строки, не дивлячись на те, що товариство було поінформовано про рішення від 5 жовтня 2001 року якщо не одразу ж після його винесення, то в найкоротші строки. Товариство подало першу апеляційну скаргу у листопаді 2001 року, але вона не була розглянута з низки причин, і несплата державного мита була лише однією із них (див. пункт 11 вище). Через два роки товариство подало нову апеляцію, стверджуючи, що воно не могло сплатити державне мито в той час, коли рішення суду першої інстанції могло б бути оскаржене відповідно до законодавства. Суд зазначає, що товариство не стверджувало про відсутність коштів, а наполегливо стверджувало про відсутність вільних коштів для сплати державного мита. Більше того, немає свідчень того, що товариство коли-небудь зверталося із проханням відстрочити чи розстрочити сплату державного мита, що воно могло б зробити відповідно до національного законодавства (див. відповідне національне законодавство вище). У такій ситуації, надаючи дозвіл товариству подати повторну апеляційну скаргу зі спливом значного проміжку часу та після початку виконання рішення суду на підставах, які, на думку Суду, мали на меті не виправлення серйозних судових помилок, а лише перегляд та нове вирішення справи, національні суди порушили принцип юридичної визначеності та «право на суд» заявника, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції [14].

Таким чином в своїй прецедентній практиці ЄСПЛ розглядає процесуальні строки в контексті права на доступ до суду та принципу визначеності. В той же час механізм застосування процесуальних строків повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати можливість поновлення процесуального строку, а також мусить корелюватися із суб'єктивним фактором, а саме – перебіг строку на оскарження та його наслідки повинні бути передбачуваними та прогнозованими з точки зору заявника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Case of Delcourt v. Belgium (Application no. 2689/65) : Judgment European Court of Human Rights, 17 January 1970. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/5e02c9/pdf/> (Last accessed: 27.06.2018).
2. Справа «Мельник проти України» (Заява № 72286/01) : рішення Європ. Суду з прав людини, 28 берез. 2006 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_049 (дата звернення: 27.06.2018).
3. Case of Karuna v. Ukraine (Application no. 43788/05) : Judgment European Court of Human Rights, 3 April 2007. URL: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4525958> (Last accessed: 27.06.2018).
4. Дело «Рябых против России» (Жалоба №52854/99) : постановление Европ. Суда по правам человека, 24 июля 2003 г. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm> (дата обращения: 27.06.2018).
5. Case of Georgiadis v. Greece (Application no. 21522/93) : Judgment European Court of Human Rights, 29 May 1997. URL: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4525240> (Last accessed: 27.06.2018).
6. Справа «Пономарьов проти України» (Заява № 3236/03) : рішення Європ. Суду з прав людини, 3 квіт. 2008 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_434 (дата звернення: 27.06.2018).
7. Справа «Воробйов проти України» (Заява № 28242/10) : рішення Європ. Суду з прав людини, 16 жовт. 2014 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_a36 (дата звернення: 27.06.2018).
8. Справа «Мушта проти України» (Заява № 8863/06) : рішення Європ. Суду з прав людини, 18 листоп. 2010 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_660 (дата звернення: 27.06.2018).
9. Справа «Трух проти України» (Заява № 50966/99) : рішення Європ. Суду з прав людини, 14 жовт. 2003 р. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1075404639> (дата звернення: 27.06.2018).
10. Case of Sutter v. Switzerland (Application no. 8209/78) : Judgment European Court of Human Rights, 22 February 1984. URL: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4546384> (Last accessed: 27.06.2018).
11. Case of Zoon v. the Netherlands (Application no. 29202/95) : Judgment European Court of Human Rights, 7 December 2000. URL: <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4538153> (Last accessed: 27.06.2018).
12. Справа «ТОВ «Фріда» проти України» (Заява № 24003/07) : рішення Європ. Суду з прав людини, 8 груд. 2016 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00945.html (дата звернення: 27.06.2018).
13. Справа «Гаврилов проти України» (Заява № 11691/06) : рішення Європ. Суду з прав людини, 16 лют. 2016 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00962.html (дата звернення: 27.06.2018).
14. Справа «Кравченко проти України» (Заява № 49122/07) : рішення Європ. Суду з прав людини, 23 лют. 2012 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00336.html (дата звернення: 27.06.2018)